Secretariaat Ministerraad
Ministerie van Algemene Zaken

Aan de minister-president

Secretaris Ministerraad

Binnenhof 19
2513 AA Den Haag
Postbus 20001
2500 EA Den Haag
www.minaz.nl

Contactpersoon

notitie

MINISTERRAAD
19 maart 2021

Datum
16 maart 2021

Onze referentie

Auteur

Kopie aan

a. Resultaten verkenningen in het kader van de stikstofproblematiek
(Brief van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit)

Advies:
- Instemmen.
- Deze verkenningen zijn input voor besluiten tijdens de kabinetsformatie. Ze worden zonder kabinetsstandpunt aan de kamer gestuurd.

Toelichting:
- Met het oog op noodzakelijke besluitvorming tijdens de kabinetsformatie zijn een drietal verkenningen opgesteld over de natuur/stikstofproblematiek.
- Het betreft de Langetermijnverkenning Stikstof, de verkenning naar Normeren en Beprijzen (beide onder onafhankelijk voorzitterschap van ABD-topconsult) en de ambtelijke ruimtelijke verkenning stikstofgevoelige natuur, uitgevoerd.
- Deze dienen onder andere als input voor de formatie van het volgende kabinet.
- Doel van de Langetermijnverkenning Stikstofproblematiek was om de belangrijkste toekomstrichtingen, te maken keuzes en handelingsperspectieven voor de lange termijn te schetsen.
- De verkenning normeren en beprijzen bevat een inventarisatie en analyse van diverse instrumenten die aan deze kenmerken voldoen.
- De ruimtelijke verkenning schetst hoe een meer natuurinclusieve inrichting van de omgeving van Natura 2000-gebieden kan bijdragen aan het realiseren van de doelstellingen van de structurele aanpak.

- Na instemming van de MR zullen de verkenningen zonder kabinetsreactie aan beide Kamers worden toegezonden.

Kabinet Minister-President
Ministerie van Algemene Zaken

Aan De Minister-President

Kabinet Minister-President
Contactpersoon

Datum
7 juni 2021
Onze referentie

Auteur

Kopie aan

notitie

bespreking PM-viceMP's over aanpak stikstof t.b.v. begroting 2022

Lijnparaaf | Medeparaaf

Aanleiding:
- Dinsdag 8 juni overlegt U met de vice-MP's over intensivering van de stikstofaanpak.
- Dit ter voorbereiding van de MR-bespreking op 11 juni over de beleidsrijke begroting 2022.

Bespreekpunten:
1) Wordt de analyse gedeeld dat nemen van (noodzakelijke) vervolgstappen in het stikstofdossier, ingrijpende budgettaire (tot 22 mrd) en maatschappelijke consequenties heeft (verplichtende maatregelen die tot minimaal 30% verkleining van de veestapel leiden).
2) Bent u akkoord met de agendering van de concept-MR-notitie voor de MR van 11 juni?

PM. De Bespreeknotitie voor het BWO en de concept-notitie voor de MR zijn nog steeds niet beschikbaar. Er vindt nog overleg plaats met minister van LNV. Onderstaande tekst is gebaseerd op het laatste concept dat wij hebben gezien.

De definitieve bespreeknotitie en het concept-MR-stuk zullen als bijlage worden bijgevoegd op het moment dat ze beschikbaar komen.

Toelichting:
- Juridisch houdbare vergunningverlening vereist dat gewaarborgd is dat de staat van instandhouding van ieder individueel N2000-gebied er niet door achteruit gaat.
- De PAS bleek juridisch niet houdbaar omdat de voorgenomen stikstofreductie stelselmatig niet gerealiseerd werd.
- Voordat stikstofruimte ter beschikking wordt gesteld voor nieuwe activiteiten moeten maatregelen om de overbelasting op de natuur tegen te gaan eerst effect sorteren.
- Er zijn geen routes die op korte termijn (generiek) meer stikstofruimte voor economische ontwikkelingen zoals woningbouw, de energietransitie en mobiliteit realiseren.

- Gedetailleerde toestemmingsverlening (per project op basis van een passende beoordeling) is eenvoudiger naarmate de stikstofreductie als gevolg van maatregelen harder geborgd is.
- Alle inspanningen ten spijt, biedt de huidige aanpak van de stikstofproblematiek nog steeds onvoldoende juridische zekerheid voor de vergunningverlening.
- Met het oog hierop wil min van LNV vrijdag in de MR een voorstel doen voor een systeemsprong naar een definitieve oplossing van de stikstofproblematiek.

1. *Introduceren van onontkoombaarheid*. Per gebied worden kaders gesteld, die gelden voor alle sectoren (woningbouw, energie, industrie, mobiliteit) en die onomstotelijk gehaald moeten worden. Dit betekent dat per gebied de doelstellingen maar ook het instrumentarium om de doelstelling te halen wettelijk worden vastgelegd. Binnen deze kaders is er vrijheid voor de partijen om invulling te geven aan de doelstellingen.

2. *Een ruimtelijke zonering van Nederland*, op basis van bodem- en watercondities en de ligging van N2000-gebieden (cf. Veerman c.s.). Hierin worden drie soorten gebieden onderscheiden om op nationaal niveau richting te geven aan regionale ontwikkeling en integrale invulling van maatschappelijke opgaven:
    a. A-gebieden: gebieden waar ruimte is voor innovatieve, duurzame, natuurinclusieve landbouw (en deze grond is dan bijvoorbeeld niet beschikbaar voor zonneweides en datacenters).
    b. B- en C-gebieden (met name veenweiden, zandgronden en omgeving van Natura 2000-gebieden): hier is het perspectief voor landbouw in de huidige vorm minder, er is sprake van multiproblematiek zoals droogte, hoge emissies naar lucht, bodem en water en minder vruchtbare grond. Dit vraagt om forse aanpassingen; soms is sterke transformatie en de beëindiging van activiteiten nodig, zodat er nieuw perspectief in deze gebieden ontstaat.

3. *Langjarige investeringszekerheid en ontwikkelruimte voor sectoren creëren binnen de harde grenzen*
    a. Met het geloofwaardige en wettelijk geborgde pakket is zeker gesteld dat een gunstige staat van instandhouding gerealiseerd zal worden. Dat vereist doelstellingen die ambitieus genoeg zijn en instrumenten / mechanismen / procedures / monitoring en bijsturing die borgen dat ze gerealiseerd worden.
    b. De effecten moeten op gebiedsniveau gegarandeerd worden. De verwachting is dat de rechter op basis hiervan vergunningverlening op korte termijn toelaat.
    c. Van alle sectoren vraagt dit een verduurzamingstraject met in de tijd scherper worden eisen en voorwaarden aan de vergunning (zoals dat nu ook al gebeurt in de industrie).

4. *Langjarig perspectief voor de landbouwsector*. Door een integrale gebiedsgerichte aanpak krijgen ondernemers langjarig duidelijkheid over de (on)mogelijkheden in de verschillende gebieden.

a. In de A-gebieden krijgt duurzame innovatieve landbouw voorrang op andere ruimtelijke activiteiten. Ook is hier ruimte voor ondernemers, die uit de andere gebieden komen, om een doorstart te maken.
b. In de B- en C-gebieden worden ondernemers ondersteund bij de sterke transformatie die hier nodig is om naar andere vormen van landbouw te gaan.
c. Door doelsturing i.p.v. de huidige middelsturing kunnen boeren binnen harde randvoorwaarde eigen keuzes maken t.a.v. de bedrijfsvoering.

- Dit plan gaat verder dan het plan van LTO, VNO, Natuurmonumenten, etc. Niet alleen is het doel ambitieuzer; de waarborgen dat de doelen gerealiseerd worden zijn ook harder.
- Het voorstel van LNV combineet het plan van LTO met het voorstel van Veerman om tot een zonering te komen: een deel van het land waar landbouw de ruimte krijgt en een deel waarin natuur en stikstof harde grenzen stelt aan de landbouw.
- Groot bezwaar tegen het LTO plan is dat het tot 2030 grootschalig investeert in veehouderij (innovatie, stallen en bedrijfsvoering) terwijl uiterst twijfelachtig is of deze activiteiten na 2030 nog in te passen zijn in de natuureisen. In 2030 is de gunstige staat van instandhouding van de N2000 gebieden immers nog lang niet bereikt.
- Waar LTO niet verder gaat dan vrijwillige stoppersregelingen is in het LNV-plan sprake van gerichte opkoopprogramma's van melkvee per gebied (in aanvulling op de warme sanering varkenshouderij).
- Verkleining van de veestapel is daarmee een inherent deel van de aanpak.
- De kosten van dit LNV plan lopen op tot 22 mrd; aanzienlijk meer dan de 15 mrd die LTO vraagt.
- Financiën bepleit een andere aanpak met aanzienlijk minder kosten (9 mrd). Financiën wil inzetten op uitkoop via onteigening; is veel terughoudender met het opkopen van grond (voor natuur) en veel terughoudender met innovatie- en omschakelsubsidies.
- In alle gevallen (LTO, LNV, Fin) moet er nog heel veel in detail worden uitgewerkt voordat kan worden beoordeeld op precieze financiële en juridische consequenties.

Bijlage: Deze tabel is overgenomen uit een concept bespreeknotitie en beschrijft de drie ambtelijke varianten voor een intensivering van het stikstofbeleid.

	0. VNO/LTO	1. Variant LNV	2. Variant FIN
Budget t/m 2030	15 mld. + PM	22 mld. +PM*	9 mld.
Uitgangspunten			
Ontwikkelruimte	60 mol	Voldoen aan voorwaarden voor vereenvoudiging en forse verruiming ontwikkelruimte	40 mol aanvullende reductie ten behoeve van het creëren van ontwikkelruimte
Totale reductie mol	177	270	270
Sturing	Wettelijk verankerende doelstellingen	(gebiedsgerichte) doelsturing via stikstofplafonds wet Regionale sturing via zonering en integrale normering.	Doelsturing via stikstofplafonds wet (afrekenbaar - i.e. verplichte doelen)
Samenhang andere dossiers: klimaat, water		4-6 Mton voor klimaat (4 zeker, 2 indicatief) belangrijke bijdrage aan behalen doelen KRW Verwachte bijdrage aan: 5-10% impuls in lange termijn doel 100% doelbereik behalen VHR, door 3,7 mld impuls natuurinclusieve landbouw	Indicatief 3,7 Mton voor klimaat Bijdrage doelbereik KRW en VHR uitzoekpunt
Perspectief bieden voor boeren		d.m.v. ondersteuning emissiearme bedrijfsvoering, compensatie afwaardering grond bij extensivering, ruimtelijke sturing : expliciet aangeven waar (agrarische) activiteiten plaats kunnen vinden	Boeren met geen/beperkt perspectief bieden we een uitweg via opkoopregelingen. Doelsturing biedt ruimte aan ondernemers opgave zelf in te vullen met (innovatieve) maatregelen
Instrumenten			
Opkoop	Vrijwillige stoppersregeling	7 mld: 30% gebiedsgerichte opkoop melkvee, precieze inrichting verplichtendheid en samenloop piekbelasters nog bezien	9 mld.: 30% opkoop melkvee, varkens en pluimvee, w.v. ca. 10% verplicht (indien nodig onteigening piekbelasters)
Grond		8 mld netto voor afwaardering grond voor onder andere extensivering, met oog op voldoende perspectief voor	Geen extra beleid bovenop pilot grondfonds

		blijvende boeren (NB: bruto is het voorstel is om bruto 15,6 mld aan grond op te kopen) Uitvoering: 0,7 mld -PM opwaardering grond voor woningbouw	Alleen grond opkopen voor woningbouw: doorverkoop grond voor woningbouw kan a) budget opleveren en b) bijdrage leveren aan woningtekort -PM opwaardering grond voor woningbouw Herbestemming via normstelling
Innovatie		1,3 mld voor ondernemerschap en 1,6 mld voor ontwikkeling en uitrol integraal emissiearme bedrijfsvoering	Extra innovatiebudget (80 mln.) om integraal emissiearme (klimaat en stikstof) stallen te ontwikkelen en investeren in meetsystemen op bedrijfsniveau (52 mln.)

Kabinet Minister-President
Ministerie van Algemene Zaken

Aan De Minister-President

Kabinet Minister-President
Contactpersoon

Datum
10 juni 2021
Onze referentie

Auteur

Kopie aan

notitie

Inhoudelijk bijpraten over stikstofplannen; vrijdag 11 juni 16:30 uur

Lijnparaaf

Medeparaaf

Aanleiding:

- Uw wens om bijgepraat te worden over de stikstofplannen t.b.v. de discussie over een beleidsrijke begroting.

Achtergrondinformatie:

- De vogel- en habitatrichtlijn vereist dat alle N2000 op termijn in een gunstige staat van instandhouding gebracht worden.
- Zolang dat niet gerealiseerd is geldt het stand-still principe. De staat van instandhouding mag op geen enkel moment; op geen enkel N2000-gebied achteruitgaan.
- Belangrijk om de kwaliteit van een N2000 gebied niet achteruit te laten is dat er niet meer stikstof (NOx, NH3) neerslaat dan de zogenaamde kritische depositiewaarde. Daar zitten we nu bijna overal ver boven.
- Omdat het moeilijk is om bij iedere vergunning voor een klein projectje aan te tonen dat dat zo is, was de PAS bedacht. Een programmatische aanpak die in totaliteit er voor moest zorgen dat de deposities snel genoeg daalde om de natuur steeds beter te laten worden.
- In de praktijk kwam van het voorgenomen beleid in de PAS weinig terecht. Veel voorgenomen beleid (zeker ten aanzien van de landbouw) is nooit uitgevoerd. Dat was de reden voor de rechter om een streep door de PAS te zetten.
- Gevolg is dat vanaf toen voor iedere individuele vergunning aangetoond moest dat geen enkel N2000-gebied er door het project op achteruitgaat. Integendeel, omdat we in overtreding zijn, moet bij alle stikstof die we verminderen, een deel (30%) worden ingehouden om de natuur te verbeteren.

- Op korte termijn valt het niet mee om stikstof te verminderen. Alleen verlaging maximum snelheid creëerde op korte termijn ruimte. Andere maatregelen om stikstof te reduceren hebben een lange aanlooptijd; vergen wetswijziging; vereisen meewerking etc.
- De rechter heeft ook bepaald dat voordat stikstofruimte ter beschikking wordt gesteld voor nieuwe activiteiten maatregelen om de overbelasting op de natuur tegen te gaan eerst effect moeten sorteren. We mogen niet meer op de pof leven; zoals bij de PAS.
- Dat maakt vergunningverlening op korte en middellange termijn heel ingewikkeld.
- Om toch iets van vergunningverlening overeind te houden zijn een aantal routes bedacht:
    - Intern salderen – de ondernemer kan de stikstofruimte van een oude activiteit omzetten naar een nieuwe activiteit.
    - en extern salderen – je koopt stikstofruimte van een ander bedrijf en gebruikt dat voor de nieuwe vergunning.
    - compenserende natuurinvesteringen: je kunt de natuur verbeteren door te investeren in de waterhuishouding (het stikstofrijke water uit de omgeving weghouden) of af te plaggen (de stikstoflaag weghouden). Daar heeft het kabinet 3 mrd voor vrijgemaakt. Maar ook dit kun je niet blijven doen; op lange termijn is onvermijdelijk dat ook de depositie omlaag gaat.
    - Voor de bouwvrijstelling (heel kleine stikstoflast) heeft de RvS een kleine PAS-oplossing geaccepteerd. Maar ook daar zal op enig moment weer de vraag komen of we daadwerkelijk de ruimte ook geleverd hebben.
- Ergo: De rechter is nog steeds terughoudend bij het toelaten van nieuwe vergunningen.
- Omdat we tijd nodig hebben om het structurele pakket te laten werken, proberen we zekerheid voor de rechter te creëren dat we daadwerkelijk beleid gaan maken. Daarom hebben we het doel van 26% reductie hard in de wet gezet. Dan moeten we wel.
- Maar ook dat blijkt niet voldoende om de rechter te overtuigen. Dat heeft twee redenen. De ambitie is te laag en de implementatie van het beleid te onzeker.
- De ambitie is te laag omdat bij 26% reductie nog steeds op gebiedsniveau veel aanvullend beleid nodig is om te voorkomen dat geen enkel N2000 gebied er op achteruit gaat. De provincies blijken dat dat ook niet te kunnen leveren. Naarmate je generiek meer doet; is de gebiedsspecifieke opgave kleiner.

- De onzekerheid t.a.v. de implementatie van structurele maatregelen zit o.a. bij de vrijwilligheid t.a.v. de uitkoopregelingen in de landbouw.
- Door deze twee oorzaken komt de vergunningverlening toch weer in de knel.
- Met het oog hierop wil min van LNV een systeemsprong maken naar een definitieve oplossing van de stikstofproblematiek. Haar voorstel heeft daartoe een aantal cruciale elementen:

1. *Introduceren van onontkoombaarheid.* Per gebied worden kaders gesteld, die gelden voor alle sectoren (woningbouw, energie, industrie, mobiliteit) en die onomstotelijk gehaald moeten worden. Dit betekent dat per gebied de doelstellingen maar ook het instrumentarium om de doelstelling te halen wettelijk worden vastgelegd: verzekerd moet worden dat het effect optreedt. Binnen deze kaders is er vrijheid voor de partijen om invulling te geven aan de doelstellingen.

2. *Een ruimtelijke zonering van Nederland*, op basis van bodem- en watercondities en de ligging van N2000-gebieden (cf. Veerman c.s.). Hierin worden drie soorten gebieden onderscheiden om op nationaal niveau richting te geven aan regionale ontwikkeling en integrale invulling van maatschappelijke opgaven:
    a. A-gebieden: gebieden waar ruimte is voor innovatieve, duurzame, natuurinclusieve landbouw (en deze grond is dan bijvoorbeeld niet beschikbaar voor zonneweides en datacenters).
    b. B- en C-gebieden (met name veenweiden, zandgronden en omgeving van Natura 2000-gebieden): hier is het perspectief voor landbouw in de huidige vorm minder, er is sprake van multiproblematiek zoals droogte, hoge emissies naar lucht, bodem en water en minder vruchtbare grond. Dit vraagt om forse aanpassingen; soms is sterke transformatie en de beëindiging van activiteiten nodig, zodat er nieuw perspectief in deze gebieden ontstaat.

3. *Langjarige investeringszekerheid en ontwikkelruimte voor sectoren creëren binnen de harde grenzen*
    a. Met het geloofwaardige en wettelijk geborgde pakket is zeker gesteld dat een gunstige staat van instandhouding gerealiseerd zal worden. Dat vereist doelstellingen die ambitieus genoeg zijn en instrumenten /

mechanismen / procedures / monitoring en bijsturing die borgen dat ze gerealiseerd worden.

b. De effecten moeten op gebiedsniveau gegarandeerd worden. Daarmee is de verwachting dat de rechter hiervan vergunningverlening op korte termijn toelaat.

c. Van alle sectoren vraagt dit een verduurzamingstraject met in de tijd scherper worden eisen en voorwaarden aan de vergunning (zoals dat nu ook al gebeurt in de industrie).

4. *Langjarig perspectief voor de landbouwsector*. Door een integrale gebiedsgerichte aanpak krijgen ondernemers langjarig duidelijkheid over de (on)mogelijkheden in de verschillende gebieden.

   a. In de A-gebieden krijgt duurzame innovatieve landbouw voorrang op andere ruimtelijke activiteiten. Ook is hier ruimte voor ondernemers, die uit de andere gebieden komen, om een doorstart te maken.

   b. In de B- en C-gebieden worden ondernemers ondersteund bij de sterke transformatie die hier nodig is om naar andere vormen van landbouw te gaan.

   c. Door doelsturing i.p.v. de huidige middelsturing kunnen boeren binnen harde randvoorwaarde eigen keuzes maken t.a.v. de bedrijfsvoering.

- Dit plan gaat verder dan het plan van LTO, VNO en Natuurmonument, etc. Niet alleen is doel ambitieuzer; De waarborgen dat de doelen gerealiseerd worden zijn ook veel harder.
- Het voorstel van LNV combineert het plan van LTO met het voorstel van Veerman om tot een zonering te komen: een deel van het land waar landbouw de ruimte krijgt, een deel waarin natuur en stikstof harde grenzen stelt aan de landbouw en een deel wat primair natuur is. Volgende week woensdag spreekt u in het Torentje samen met Minister van LNV met Veerman over zijn plan.
- Groot bezwaar tegen het LTO plan is dat het tot 2030 grootschalig investeert in veehouderij (innovatie, stallen en bedrijfsvoering) terwijl uiterst twijfelachtig is of deze activiteiten na 2030 nog in te passen zijn in de natuureisen. In 2030 is de gunstige staat van instandhouding van de N2000 gebieden immers nog lang niet bereikt.
- Waar LTO aansluit bij de huidige structurele aanpak en niet verder gaat dan vrijwillige stoppersregelingen is in het LNV-plan sprake van gerichte

opkoopprogramma's gebied (ook van melkvee in aanvulling op de warme sanering varkenshouderij).

- Verkleining van de veestapel is daarmee een inherent deel van de aanpak.
- De kosten van dit LNV plan lopen op tot 22 mrd; aanzienlijk meer dan de 15 mrd die LTO vraagt.
- De minister van LNV vreest terecht dat haar plan bij de landbouwsector niet goed zal vallen. En ook bij het groot bedrijfsleven achter de sector (Food for Farmers; FrieslandCampina; etc.).
- Financiën bepleit een andere aanpak met aanzienlijk minder kosten (9 mrd). Financiën wil inzetten op uitkoop via onteigening; is veel terughoudender met het opkopen van grond (voor natuur) en veel terughoudender met innovatie- en omschakelsubsidies.
- Pluspunt van plan van minister LNV is dat het ook de problematiek van de Kaderrichtlijn Water aanpakt. Daar spelen gelijksoortige problemen als in de VHR. Het gat tussen de huidige situatie en de verplichtingen in 2027 is heel groot.
- Ingrijpen in de melkveehouderij ligt gevoelig in de landbouw, maar heeft ook synergie-effecten t.a.v. de klimaatopgave voor de landbouw (m.n. methaanemissies).
- In alle gevallen (LTO, LNV, Fin) moet er nog heel veel in detail worden uitgewerkt voordat kan worden beoordeeld op precieze financiële en juridische consequenties.
- Uitvoering van de plannen gaat hoe dan ook nog lang duren en kost veel geld.

Kabinet Minister-President
Ministerie van Algemene Zaken

Aan de Minister-President

Kabinet Minister-President
Contactpersoon

Datum
2 juli 2021
Onze referentie

Auteur

Kopie aan

notitie

Annotatie MCKE / MCSP dd. 6 juli 2021

Lijnparaaf Medeparaaf

1. Opening en mededelingen

- Advies is om bij de opening van de vergadering zelf de context te schetsen van de opdracht die in het overleg MP/vice-MP's is gegeven aan de staatssecretaris van EZK en de minister van LNV.
  - Op terrein van stikstof en klimaat liggen er grote opgaven die als ze niet tijdig opgepakt worden, negatief kunnen uitwerken op de economie, publieke en private investeringen, etc.
  - Het is ongewis hoe lang de formatie duurt. Het demissionaire kabinet moet verdergaand beleid voorbereiden. Op later moment moet worden bezien waar dit gaat landen; of in een beleidsrijke begroting 2022; al dan niet op Prinsjesdag of later via nota van wijziging; of in het Regeerakkoord (als het in lijn is met de politieke keuzen van het volgend kabinet).

  - De urgentie van de stikstofopgave hangt samen met:
    - De uitspraken van de bestuursrechter die aangeven dat zonder zekerheid ten aanzien van het doelbereik op natuurverbetering en stikstofreductie, vergunningverlening onder druk blijft staan.
    - Onderzoeksrapporten die aantonen dat de reductiedoelstellingen van 26% in de Wet stikstof en natuur (WSN) onvoldoende zijn om de VHR-doelen te realiseren.
    - De constatering dat de ontwikkelruimte die het huidige maatregelpakket oplevert nog heel beperkt is; te meer omdat het

legaliseren van te goeder trouw gedane meldingen onder het PAS-regime veel stikstofruimte vergen.
    - De constatering dat het implementeren en uitvoeren en juridisch verankeren van het structurele maatregelen lang duurt.
    - De maatregelen tot veel verzet vanuit de landbouw leiden; met name omdat het ontbreekt aan toekomstperspectief voor de sector ("wat kan wel").
- In het MP-vice MP overleg is geconstateerd dat maatregelen die positieve effecten hebben op verschillende doelen meerwaarde kunnen hebben. Behalve effect op stikstof en klimaat werd daarbij specifiek gerefereerd aan oppervlaktewaterkwaliteit. De doelen uit de Kaderrichtlijn Water voor 2027 zijn oog nog niet binnen bereik.
- In deze MCKE/MCSP liggen voorstellen voor vanuit EZK en LNV over hoe verdergaande stappen op klimaat en stikstof eruit zouden kunnen zien.
- Doel van de bespreking is **niet om tot finale besluitvorming te komen**; daarvoor zijn de stukken ook lang niet ver genoeg uitgewerkt. Doel is om kaders mee te geven aan de ambtelijke organisaties om in de zomer opties uit te werken die in augustus of later in de besluitvorming kunnen worden betrokken.

3. Verdere aanpak stikstofproblematiek

Advies:

- Minister van LNV vragen om haar voorstel toe te lichten. Inventariseren hoe de MCKE / MCSP hierin staat.

3. Verdere aanpak stikstofproblematiek

Advies:

- Minister van LNV vragen om haar voorstel toe te lichten. Inventariseren hoe de MCKE / MCSP hierin staat.

- Al hoewel de aanpak zich ook uitstrekt tot andere sectoren, zijn de consequenties verreweg het grootst voor de landbouw. Deze aanpak kan dan ook alleen maar slagen als:
  - De aanpak op brede politieke steun kan (blijven) rekenen;
  - Er bereidheid is om de kosten ervan als samenleving als geheel te dragen.
- Het is nuttig en nodig om dit verder uit te werken. Tegelijkertijd lijkt onvermijdelijk dat (delen) van deze plannen in de publiciteit zullen komen en tot maatschappelijk debat en/of protest zullen leiden. Daar moeten we ons op voorbereiden.
- In de analyse moeten de feiten eerlijk op tafel komen: Wat kost het? wat betekent het voor de landbouw? Hoe groot is de landbouwsector die we redelijkerwijs kwijt kunnen in de A-gebieden? Wat is het economisch en sociaal perspectief voor de C-gebieden? Hoe organiseren we de uitvoeringskracht (van rijk en regio) om dit voor elkaar te krijgen?

Toelichting:
- Minister van LNV stelt voor om een aantal scenario's uit te werken waarmee met een systeemsprong naar een oplossing van de stikstofproblematiek toegewerkt kan worden. Dit ter voorbereiding op besluitvorming in september/oktober. Begrotingsbespreking in augustus kan dan dienen als eerste weegmoment.
- De systeemsprong vereist veel strakkere gebiedsprocessen met harde doelen per regio en instrumenten waarmee zekergesteld wordt dat het doel gerealiseerd wordt. Bij de vaststelling van de regionale doelen moet rekening gehouden worden met de opgave op terrein van klimaat, stikstof en water. De gebiedsopgave heeft betrekking op alle activiteiten: woningbouw, landbouw, energie, industrie, mobiliteit.
- In de uitwerking is er keuzevrijheid op regionaal niveau; onder de voorwaarde dat realisatie van het doel geborgd wordt.
- Als de doelen hard geborgd zijn, kan de vergunningverlening versimpeld worden en (op termijn) afgezien worden van de huidige complexe en onzekere rekensystematiek (Aerius). Er ontstaat ook ruimte voor maatschappelijke en economische ontwikkelingen.
- Hier is geld voor nodig; MinLNV bepleit een fonds waaruit natuur(herstel)maatregelen en ruimtelijke en andere) maatregelen op gebiedsniveau worden betaald.
- De inzet op natuurherstel en -verbetering biedt ontwikkelruimte en langjarige investeringszekerheid voor alle sectoren, verbonden aan duidelijke duurzaamheidseisen.
- Dit is alleen mogelijk als de sectoren tegelijk ook inherent duurzamer worden. Dit vergt veel scherpere voorwaarden in de vergunningverlening; bijv. hardere (voortschrijdende emissieplafonds en de introductie van BBT-eisen in landbouwvergunningen.
- Tegelijkertijd moet ex-ante. Bij de uitgifte van vergunning strakker gekeken worden naar het effect van de activiteit op klimaat, bodem, water, natuur. Voorkomen moet worden dat nieuwe activiteiten op termijn ook niet binnen de milieugebruiksruimte passen. Korte-termijnmaatregelen, moet plaatsvinden vanuit een integraal langetermijnperspectief.

- De integrale gebiedsgerichte benadering vraagt om een ruimtelijke zonering van Nederland; rekening houdend met bodem- en watercondities en de ligging van N2000-gebieden. Een dergelijke zonering biedt ondernemers ook langjarige zekerheid over wat wel kan. In de zondering worden drie soorten gebieden onderscheiden
  - A-gebieden: gebieden met ruimte voor innovatieve, duurzame, natuurinclusievebedrijfsvoering
  - B-gebieden: minder vruchtbare (zandgronden) met meervoudige problematiek. (denk aan zandgronden): hier speelt multiproblematiek zoals droogte, minder vruchtbare grond en hoge emissies naar lucht, bodem en water. In deze gebieden zijn forse aanpassingen in de bedrijfsvoeren nodig.
  - C-gebieden zijn de meest problematische waar de landbouw vergaand geextensiveerd (of beëindigd) moet worden (veenweidegebieden en omgeving van Natura 2000-gebieden).
- Door in beleid in te zetten op doelsturing i.p.v. middelsturing kan ondernemerschap worden ingezet om de doelen te bereiken. Daarnaast is ook normering en opkopen van piekbelasters noodzakelijk.
- Ten behoeve van besluitvorming najaar 2021 wil minister van LNV in beeld laten brengen:
  1) De opgaves en doelstellingen, en de contouren van een integrale aanpak.
  2) Instrumenten, governance en uitvoering om doelbereik af te dwingen.
  3) De budgettaire consequenties

Dit moet uitgewerkt worden in een aantal scenario's waarbij externe deskundigen worden betrokken (WUR, PBL, etc.). In augustus kunnen de eerste resultaten worden besproken ten behoeve van besluitvorming in het najaar (nota van wijziging op begroting; of in RA).

Kabinet Minister-President
Ministerie van Algemene Zaken

Aan De Minister-President

Kabinet Minister-President
Contactpersoon

Datum
19 augustus 2021
Onze referentie

Auteur

Kopie aan

notitie

Annotatie MCKE d.d. 20 augustus 2021

Lijnparaaf Medeparaaf

Agendapunt 2. Vervolgstappen aanpak stikstof

(annotatie gebaseerd op concept MCKE-stuk van 15:30 uur)

Advies:

- Minister van LNV vragen om voorliggend stuk kort toe te lichten en daarbij aan te geven op welke punten zij besluitvorming van de MCSP verwacht.
- U kunt in reactie informeren of en zo ja hoeveel ruimte de beleidspakketten opleveren in termen van ontwikkelruimte voor woningbouw, mobiliteit en industrie. Dat staat niet in de notitie en ook niet in de analyses van PBL, RIVM en WUR.
- Inventariseren bij de MCSP of er draagvlak is om op basis van dit stuk te besluiten voor een financiële intensivering op het stikstofbeleid van
    - 24 mrd (cumulatief); als in lijn met de minister van LNV gekozen wordt voor de "integrale variant A"
    - 9 mrd (cumulatief); als wordt gekozen voor de financiën-variant (variant B).
- Concluderen dat de integrale variant beter scoort op de natuur, klimaat en waterdoelstellingen. Maar de mate van uitwerking, de kwantitatieve analyse, en de onzekerheid ten aanzien van het effect op de vergunningverlening maken dat op basis hiervan nu niet gekozen kan worden tussen de twee varianten.
- Minister van LNV vragen om beide varianten verder uit te werken en te concretiseren en de effecten op natuur, klimaat, water en vergunningverlening (waar en wanneer) in kaart te brengen.

Toelichting:

- Op verzoek van de MR van 9 juli jl. zijn vervolgstappen ten behoeve van de structurele aanpak stikstof nader uitgewerkt. Door PBL, RIVM en WUR is gedurende de zomer gewerkt aan een aantal onderbouwende analyses.
- Wij hebben aangedrongen op concrete beslispunten in de notitie. Dit is op dit moment (do 14 uur) nog steeds niet het geval. Minister LNV stelt voor om "de notitie te bespreken en concrete aandachtspunten mee te geven".
- Met het oog hierop hebben wij zelf "beslispunten" geformuleerd.
- Variant A (integrale variant) kijkt naast naar stikstof ook naar verplichtende doelen uit de VHR, de KRW en de klimaatopgave.
- Het realiseren van een gunstige staat van instandhouding van N2000 gebieden is het centrale doel van de DVHR en vormt de basis voor vergunningverlening. Dit vergt:
    - Verlagen van de stikstofdepositie;
    - verbetering van de waterkwaliteit en kwantiteit;
    - inrichting van natuurgebieden;
    - extra leefgebieden voor bedreigde diersoorten.
- In variant A wordt
    - de stikstofuitstoot naar de lucht vermindert;
    - belasting van het water vermindert;
    - de waterhuishouding verbetert;
    - landbouwnatuurbeheer versterkt;
    - Landbouw ondersteunt bij het doormaken van de ingrijpende transitie.

- Variant A is geoperationaliseerd in instrumenten:
    - Opkoop veehouderij (8 mrd)
    - Faciliteren extensieve e/o natuur-inclusieve landbouw t.b.v. emissiereductie en versterking biodiversiteit (3,7 mrd)
    - Afwaardering van gronden voor extensivering landbouw en vergroting natuurareaal (9 mrd)
    - Innovatie: ontwikkeling en uitrol van technische verduurzamingsmaatregelen (3,6 mrd)
- Dit pakket (A) gaat uit van gedifferentieerde regionale inzet van bovengenoemde maatregelen (zonering). Variant B beperkt zich tot maatregelen gericht op stikstofreductie. Variant (B) (Financiën) pakket omvat:
    - Opkoop veehouderij (9 mrd)
    - Daarnaast bevat het pakket 167 miljoen voor het invoeren van doelsturing, innovatie en korte termijnregels met betrekking tot bemesting
    - Via een heffing (al dan niet met vrije voet) worden ondernemers geprikkeld om die doelen te halen. De wijze waarop zij dit doen, wordt verder vrijgelaten. Omdat een heffing een meetsysteem vergt voor emissies, dat nog niet voorhanden is, dient dit te worden voorbereid.
- Beide pakketten zijn "doorgerekend" door PBL, RIVM en WUR. Eerste resultaten waren beschikbaar op 18-08-21:
- PBL biedt inzicht in de effecten emissiereductie van ammoniak en broeikasgassen, areaal stikstofgevoelige natuur onder KDW, biodiversiteit van landnatuur en (kwalitatief) de effecten op waterkwaliteit.
- RIVM onderzoekt de zonering en de samenhang ervan met stikstof, klimaat, KRW.
- WUR onderzoekt hoe op regio-niveau de potentiële maatregelen en verschillende opgaves op elkaar ingrijpen.
- De analyses moeten laten zien waar er perspectief is voor landbouw en waar ingrijpen noodzakelijk kan zijn.
- Beide varianten gaan veel verder dan het huidig beleid; maar zijn ook veel duurder. De huidige doelstelling van de structurele aanpak is 50% van de N2000 onder de KDW in 2030. Dit wordt breed gezien als te weinig om vergunningverlening te borgen.

- De analyses laten (voor zover wij kunnen overzien) niet zien of en hoeveel effect het beleid heeft op de ruimte voor vergunningverlening (in de landbouw en daarbuiten).

- Eerste appreciatie analyses kennisinstellingen
  - Het effect op de doelen van de Kaderrichtlijn Water is nog niet in beeld.
  - De effecten van een systeemaanpak t.o.v. alleen stikstof zijn globaal in beeld.
  - Doelbereik van de VHR (gunstige staat van instandhouding) in 2030 gaat van 70% naar 80% bij variant A en naar 75% bij variant B.
  - Ruimtelijk dimensioneren kan in beide varianten tot (nog) hoger doelbereik leiden
    - Herbestemming grond voor natuur doelbereik hoger;
    - Opkoop met voorrang richten in probleemgebieden waar verslechtering dreigt en/of anders te verdelen over de diersectoren
    - Agrarisch natuurbeheer ook op plekken waar dat het hardste nodig is.
    - Innovatie meer richten op de gebieden met goed toekomstperspectief voor landbouw
    - Middelen meer inzetten op natuurversterking en extensivering ipv innovatie
    - Instrumentarium waar nodig meer verplichtend in te zetten.
    - De analyses zeggen niets over ontwikkelruimte voor vergunningverlening.

Kabinet Minister-President
Ministerie van Algemene Zaken

Aan De Minister-President

Kabinet Minister-President

Contactpersoon

Datum
27 augustus 2021

Onze referentie

Auteur

Kopie aan

notitie

Annotatie MCKE & MCSP d.d. 27 augustus 2021 om 11:00

Uitgaand Medeparaaf

Agendapunt 3. Vervolg stikstof

- In bijgevoegde oplegger op de MCSP-notitie van vorige week is het voorstel voor een integrale aanpak van de problematiek, met een kostenplaatje van cumulatief 24 mrd nader uitgewerkt.
- Belangrijke vraag in de vorige MCSP was in hoeverre dit pakket op korte termijn meerwaarde had in de vergunningverlening. LNV heeft op dit punt de landsadvocaat om nader advies gevraagd (bijgevoegd).
- De LA concludeert dat meer zekerheid ten aanzien van vergunningverlening gebaat zou zijn om meteen te beginnen met het in stelling brengen van dwingende bedrijfsbeëindiging (onteigenen).

Secretariaat Ministerraad
Ministerie van Algemene Zaken

Aan de minister-president

Secretaris Ministerraad

Binnenhof 19
2513 AA Den Haag
Postbus 20001
2500 EA Den Haag
www.minaz.nl

Contactpersoon

notitie

MINISTERRAAD
15 oktober 2021

Datum
12 oktober 2021

Onze referentie

Auteur

Kopie aan

14. Verdere aanpak stikstof (Brief van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit d.d. 7 oktober 2021, nr.21219691, met bijlagen)

Advies

- **U kunt de rapporten ter kennisgeving aannemen.**
- **De (concept)rapporten worden nu ter kennisgeving aangeboden aan de Raad en worden aan de TK aangeboden zodra de rapporten allemaal gereed zijn (half november). Dit is voor de begrotingsbehandeling van LNV, cf. uw toezegging tijdens de APB en past binnen de afspraken met de kennisinstelling over het openbaar maken van rapporten.**
-
- **U kunt in de raad kort stilstaan bij de planning van het versturen van de stukken (half november) en de wijze waarop dit is voorzien**

(procedurele brief of met een meer inhoudelijke reactie).

Toelichting

- Op verzoek van de MR van 9 juli jl. heeft LNV in het kader van mogelijke vervolgstappen in de aanpak stikstof samen met andere departementen een aantal rapporten uitgevraagd bij de kennisinstellingen PBL, RIVM en WUR. Deze rapporten zijn afgerond of bevinden zich in de afrondende fase. Voorgesteld wordt dat de definitieve versies van deze conceptrapporten (nogmaals) aan de MR worden aangeboden op het moment van accordering van verzending aan de Tweede Kamer.
- De volgende (concept)rapporten zijn bijgevoegd:
  PBL:
  - Quickscan waarin twee indicatieve beleidspakketten zijn doorgerekend (inmiddels gepubliceerd als gevolg van lekken).

  RIVM:
  - Rapport waarin de betekenis van zonering en richten van maatregelen wordt geduid.
  - Een aanvullende analyse van de bijdrage van de sectoren industrie, mobiliteit en consumenten aan de stikstofneerslag.

  WUR:
  - Rapport over de betekenis van een integrale aanpak op gebiedsniveau.
  - Memo met perspectieven voor de landbouw in een ruimtelijke zonering
  - Rapport over de mogelijkheden om in de stikstofaanpak ook een slag te maken op het doelbereik van de KRW.
  - Notitie over de sociaaleconomische effecten van een integrale aanpak.

Secretariaat Ministerraad
Ministerie van Algemene Zaken

Aan de minister-president

Secretaris Ministerraad

Binnenhof 19
2513 AA Den Haag
Postbus 20001
2500 EA Den Haag
www.minaz.nl

Contactpersoon

notitie

MINISTERRAAD
12 november 2021

Datum
9 november 2021

Onze referentie

Auteur

Kopie aan

c. Brief aan de Tweede Kamer inzake reactie op adviesrapporten over de fysieke leefomgeving (Brief van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties d.d. 5 november 2021, nr.2021-0000522538, met bijlagen)

Instemmen

Toelichting:

- De afgelopen periode zijn verschillende rapporten en onderzoeken verschenen die de fysieke leefomgeving van Nederland aangaan (zoals het IBO Ruimtelijke Ordening en het PBL-advies 'Grote opgave, beperkte ruimte') . Deze rapporten zijn verschenen in het kader van de grote opgaven die voorliggen in de fysieke leefomgeving, zoals de woningbouwopgave, de transitie in het landelijk gebied en de energietransitie. De aangenomen motie-Geurts (CDA) verzoekt het kabinet om middels een brief te reageren op deze rapporten.
- In de brief worden de hoofdlijnen van de rapporten weergegeven. Er wordt in de brief vooral stilgestaan bij de rol van het Rijk bij ruimtelijke ontwikkeling (in samenwerking met de regio) en de inhoudelijke adviezen die de rapporten geven over het stedelijk gebied, het landelijk gebied en

de energietransitie. De rapporten benoemen dat er structurerende keuzes nodig zijn, het Rijk en de regio gebiedsgericht aan de slag moeten en dat er instrumenten nodig zijn voor de uitvoering.

- De brief geeft duiding aan de adviezen van de rapporten, maar maakt geen nieuwe beleidskeuzes. M BZK stuurt de brief mede namens ministers van I&W, LNV, OCW, DEF en de staatssecretarissen van I&W, EZK-KE en VWS.

d. Brief aan de Kamers inzake voortgangsbrief stikstof (Brief van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit d.d. 10 november 2021, nr.21272273, met bijlage)

Advies:
- Instemmen

Toelichting:

- De brief is interdepartementaal breed afgestemd
- Met deze voortgangsbrief wordt invulling gegeven aan toezeggingen om de Tweede Kamer voorafgaand aan de begrotingsbehandeling van LNV (30 nov 2021) nader te informeren over:
  - de reeds genomen stappen in het stikstofreductiebeleid,
  - de voorbereidingen voor een vervolgaanpak voor een volgend kabinet.
- Als bijlage bij de brief worden, conform de gedane toezegging, de verschillende analyses meegezonden die kennisinstellingen (PBL, RIVM, WUR) hebben gemaakt ten behoeve van een vervolgaanpak. Op het RIVM-addendum na heeft de MR al kennisgenomen van de conceptdocumenten (15 okt 2021). De definitieve rapporten dienen medio november openbaar te worden gemaakt, volgend uit de protocollen die hiervoor zijn afgesloten met betrokken instellingen.
- Tevens wordt de consultatieversie van het programma ter legalisatie van PAS-meldingen en een document met de stand van zaken van de diverse bronmaatregelen via deze brief aan de Kamer aangeboden.

Kabinet Minister-President
Ministerie van Algemene Zaken

Aan De Minister-President

Kabinet Minister-President
Contactpersoon

Datum
16 maart 2022
Onze referentie

Auteur

Kopie aan

notitie

Gesprek inzake Vervolgaanpak Stikstof / Hoofdlijnenbrief MNenS op donderdag 17 maart om 15.15 uur.

Lijnparaaf Medeparaaf

Inleiding

Op 9 en 12 maart jl. heeft M N&S een technische stikstofbriefing verzorgd voor het kabinet. Doel was om de bewindspersonen 'op vlieghoogte' te brengen door in te gaan op:

(i) de PAS-uitspraak en de maatregelen die sindsdien zijn genomen,
(ii) vergunningverlening en recente juridische uitspraken,
(iii) vervolgaanpak, die wordt aangekondigd in de hoofdlijnenbrief van M N&S.

Middels deze notitie informeer ik u over de stand van zaken en de verschillende (politieke) punten die in de hoofdlijnenbrief geadresseerd zouden kunnen worden.

Art. 6 Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) en toestemmingsverlening

Artikel 6 VHR speelt een centrale rol in de bescherming van Natura 2000-gebieden:

- lid 1: een lidstaat moet instandhoudingsmaatregelen nemen voor de habitats en soorten in Natura 2000-gebieden;
- lid 2: bevat het 'verslechteringsverbod'; natuur mag niet achteruit gaan en als dat dreigt dan moet een lidstaat passende maatregelen nemen;
- lid 3: voor elk project, dat potentieel een negatief stikstofeffect heeft op een Natura2000 gebied, moeten mitigerende maatregelen worden getroffen.
- lid 4: voor elk project met een dwingende reden van groot openbaar belang, waarvoor geen alternatieven zijn en waarvoor significant negatieve effecten niet kunnen worden uitgesloten, dienen compenserende maatregelen te worden getroffen (ADC-toets).

PAS-uitspraak en stikstofruimte voor vergunningverlening

Sinds de PAS-uitspraak moet weer voor iedere individuele vergunning worden aangetoond dat geen enkel N2000-gebied erop achteruit gaat, als gevolg van de activiteit. Als dat wel zo is, dan moeten maatregelen worden getroffen en moeten de positieve effecten ervan op het moment van besluitvorming vaststaan (niet meer 'op de pof'). Als gevolg van de PAS-uitspraak kwam de vergunningverlening voor een groot aantal activiteiten onder druk te staan. Daarom heeft het kabinet in november

2019 een aantal maatregelen[1] aangekondigd om (een aantal) woningbouw- en MIRT-projecten doorgang te kunnen laten vinden. In april 2020 heeft het kabinet tot de structurele aanpak stikstof besloten, waarbij onder andere stikstofreductie wordt gerealiseerd via bronmaatregelen[2]. Een deel van de bronmaatregelen wordt momenteel al uitgevoerd.

In aanvulling daarop is er een aantal 'routes' om ingezet vergunningverlening mogelijk te maken:
- Intern salderen: de stikstofruimte van een bestaande activiteit/werkwijze wordt gebruikt voor een nieuwe activiteit, binnen hetzelfde 'project';
- Extern salderen: (een deel van) de stikstofreductie afkomstig van beëindiging/verduurzaming van de ene activiteit (bv. opkoop van een bedrijf), wordt (deels) gebruikt voor een andere activiteit.
- Latente ruimte: als een bedrijf minder activiteiten ontplooit, dan waarvoor het bedrijf vergunning heeft, dan bevat de vergunning latente ruimte. Deze zou benut kunnen worden voor nieuwe activiteiten, hetgeen in praktijk wel leidt tot een toename van stikstofemissies. Bij extern salderen gelden beperkingen aan de inzet van latente ruimte[3].
- Ecologische onderbouwing: locatie specifiek ecologisch onderbouwen dat een berekende depositietoename niet leidt tot significant negatieve effecten.

Ook is op 1 juli 2021, toen de wet Stikstofreductie en Natuurverbetering inwerking trad, de bouwvrijstelling van kracht geworden. Dit betekent dat in het vergunnings-traject de tijdelijke depositie tijdens de aanlegfase/bouw geen rol meer speelt.

Maximale rekenafstand
Naar aanleiding van model-technische inzichten over de berekening van de stikstofdepositie heeft het kabinet in juli 2021 besloten om voor het berekenen van de stikstofneerslag, nodig voor het aanvragen van een natuurvergunning, een maximale rekenafstand van 25 kilometer te hanteren. Dit verkleint de schijnnauwkeurigheid en leidt tot een gelijkwaardige behandeling van emissiebronnen.

Recente en aankomende gerechtelijke uitspraken en consequenties
Het afgelopen jaar bekritiseerden diverse rechtbanken de verschillende routes die zijn ingezet om toch natuurvergunningen af te geven, terwijl de uitvoering van maatregelen met effect op stikstofreductie en natuurverbetering uitblijft.
- In enkele zaken werd bijvoorbeeld geoordeeld dat de emissiereductie dankzij schonere stalsystemen niet vast stond.

[1] Maatregelen betreffen landelijke snelheidsverlaging, andere samenstelling veevoer en warme sanering varkenshouderij.
[2] De stikstofruimte van deze maatregelen is ook van belang voor de legalisatie van PAS-melders. Hierbij gaat het om activiteiten, die niet meer dan 1 mol depositie per jaar veroorzaakten op stikstofgevoelige natuur.
3 Er mag alleen extern gesaldeerd worden met de "feitelijk gerealiseerde capaciteit" binnen een vergunning (zoals een gebouwde stal), en daarvan wordt eerst nog 30% afgeroomd.

- Het vereiste additionaliteitsprincipe speelt tevens in veel uitspraken een belangrijke rol: van mitigerende maatregelen moet worden aangetoond dat deze niet al nodig waren voor het tegengaan van verslechtering/het borgen van natuurbehoud[4].
- Daarnaast is het voor de juridische houdbaarheid van vergunningen van belang dat er zekerheid is over de 'opbrengst' die als saldering wordt ingezet dankzij een mitigerende maatregel. Zo leidt de doorgevoerde snelheidsverlaging wel tot stikstofreductie, maar hoeveel precies is moeilijk vast te stellen vanwege onzekerheid over verkeersprognoses en een steeds schoner wordend wagenpark[5].

In de loop van dit jaar volgen nog twee belangrijke uitspraken van de RvS:
- Over de '25 km afstandsgrens', die gehanteerd is bij het wijzigingstracébesluit ViA15,
- Over het mogen hanteren van de bouwvrijstelling.

Beide uitspraken zijn cruciaal voor het niet verder op slot zetten van de toestemmingverlening voor activiteiten en ontwikkelingen.

Consequenties
Op korte termijn zal de ruimte voor nieuwe economische en maatschappelijke activiteiten zeer beperkt zijn, en locatieafhankelijk. Dit zorgt voor onzekerheid bij zowel initiatiefnemers als bevoegde gezagen, hetgeen versterkt wordt door nog lopende juridische procedures. Dit heeft ertoe geleid dat de provincies Overijssel en Flevoland voorlopig geen natuurvergunningen meer verstrekken op basis van extern salderen; andere provincies en het rijk doen dit nog wel.
De mate waarin en de termijn waarop ontwikkelruimte beschikbaar komt, zal per gebied verschillen: daar waar de staat van de natuur in voldoende goede staat is, is meer mogelijk dan in gebieden waar dat niet het geval is.

Hoe verder: Hoofdlijnenbrief verbrede stikstofaanpak
M N&S is voornemens om via drie sporen het stikstofvraagstuk aan te pakken.:
1. Waar mogelijk nadere afspraken maken tussen rijk en provincies over intern en extern salderen en hoe om te gaan met latente ruimte. Dit kost tijd en beperkt op dit moment de in te zetten ontwikkelruimte, maar heeft als doel feitelijke depositiestijgingen te voorkomen en daarmee de toestemmingverlening ook op de lange termijn juridisch houdbaar te houden.
2. Intensiveren van bestaande regelingen om zo snel mogelijk te zorgen voor aanvullende depositiereductie op Natura 2000-gebieden. Het gaat onder andere om aanpassing van de huidige opkoopregelingen, maar ook worden de mogelijkheden verkend om versneld piekbelasters en grond aan te kopen. Tevens wordt, vooruitlopend op de gebiedsprocessen, in overleg met provincies bekeken waar versnelling van (gebiedsgerichte) maatregelen mogelijk is.
3. Gecombineerde stikstofaanpak, bestaande uit (i) generieke, internationale en landelijke maatregelen en (ii) een gebiedsgerichte aanpak, waarbij de provincies als gebiedsautoriteit fungeren. Deze aanpak beoogt duidelijkheid en daarmee

---

[4] Dit was de argumentatie in (i) Brabant, waar de provincie gebruikt maakte van extern salderen voor het aanleggen van infrastructuur bij Waalwijk en in (ii) Overijssel, bij de vergunningverlening aan 4 biomassacentrales.

5 M N&S gaat in de hoofdlijnenbrief specifiek in op het kunnen inzetten van de stikstofopbrengst van de snelheidsverlaging voor woningbouw en de 7 MIRT-projecten.

perspectief aan betrokken partijen te bieden en te zorgen voor het onontkoombaar realiseren van de doelstellingen.

Hoofdlijnenbrief verbrede stikstofaanpak
M N&S wil de hoofdlijnen van deze aanpak schetsen in een Kamerbrief die via RFL/MR op 1 april a.s. aan de Kamer moet worden aangeboden. Met de in de brief geschetste gecombineerde aanpak wordt gestuurd op het onontkoombaar realiseren van vier nationaal en internationaal dwingende doelen: stikstof, natuur(herstel), klimaat-opgave landbouw/landgebruik en wateropgave/KRW. In de brief wordt een groot aantal zaken geadresseerd.
Belangrijkste politieke (beslis)punten betreffen:

a. Stevig neerzetten onontkoombaarheid
MNenS zal de aanpak stevig inzetten en de onontkoombaarheid van de aanpak en de uitvoering van maatregelen snel willen borgen. Daar waar vrijwillige maatregelen (bv. verplaatsen of bedrijfsbeëindiging) onvoldoende of niet snel genoeg resultaat opleveren, zullen meer verplichtende maatregelen en regie van het Rijk worden ingezet. Daarbij gaat het o.a. om het intrekken van vergunningen en onteigening). MNenS wil aan de voorkant heldere afspraken maken wanneer deze interventies aan de orde zijn. Dit vraagt naar verwachting nog een politieke weging.

b. Flexibiliteit en afbakening van het fonds; evenredige bijdrage van sectoren
Ondanks een forse reservering vereist de omvang van het fonds om een scherpe toewijzing van de middelen, en de bereidheid om verplichtende maatregelen in te zetten. Welke sectoren (departementen) een beroep kunnen doen op de middelen, zal bij de besluitvorming over de instellingswet naar verwachting nog een politieke weging vragen. Dit hangt samen met de passage uit het CA, waarin is opgenomen dat alle sectoren hun evenredige stikstofbijdrage moeten leveren.

c. Aantrekkelijkheid van regelingen
Hoewel meer verplichtendheid niet wordt uitgesloten, is vrijwilligheid (zoveel mogelijk) het uitgangspunt. Dat slaagt alleen als er genoeg animo is voor regelingen, die daarom dus voldoende aantrekkelijk moeten zijn. In overleg met M FIN wordt bekeken hoe hieraan vorm kan worden gegeven.

d. Perspectief stikstofruimte en ontwikkeling
De stikstofruimte voor nieuwe ontwikkelingen is op de korte termijn zeer beperkt. Daar waar er ruimte ontstaat door generieke of gebiedspecifieke maatregelen, moet regie worden gevoerd op de verdeling ervan. Prioritering van beperkte stikstofruimte vraagt politieke weging cq. bekrachtiging/herijking van bestaande afspraken, kijkend naar de breedte van de nationale opgaven. Dit zal in de volgende 'stikstofbrief' nader worden uitgewerkt.

e. Landelijke Snelheidsverlaging
Vanwege de onzekerheid over de precieze 'stikstofopbrengst' van de landelijke snelheidsverlaging, zal deze maatregel wel nog worden ingezet voor natuurbehoud en – herstel, maar niet meer benut kunnen worden voor vergunningverlening.

Kabinet Minister-President
Ministerie van Algemene Zaken

Aan De Minister-President

Kabinet Minister-President
Contactpersoon

Datum
28 maart 2022
Onze referentie

Auteur

Kopie aan

notitie

Geannoteerde agenda RFL, 29 maart 11.45 - 12.15 uur

Liinparaaf | Medeparaaf

2. Hoofdlijnen van de gecombineerde aanpak van natuur, water en klimaat in het landelijk gebied en van het bredere stikstofbeleid

Advies:
- **Instemmen**
- **U kunt de minister voor Natuur en Stikstof vragen een toelichting te geven op de brief. U wordt geadviseerd om daarna een rondje te maken,**

Toelichting:

- De Kamerbrief schetst de hoofdlijnen van de gecombineerde aanpak van natuur, water en klimaat in het landelijk gebied, en van het bredere stikstofbeleid.
- De brief geeft aan wat het vorige kabinet al in gang heeft gezet:

- ✓ Maatregelen (verlaging maximumsnelheid, warme sanering varkenshouderij) specifiek gericht op het realiseren van stikstofruimte voor 75.000 woningen en 7 MIRT-projecten (er zijn inmiddels al 33.000 woningen gebouwd).
- ✓ Structurele aanpak stikstof gericht op het verminderen van de uitstoot en neerslag van stikstof, natuurherstel en het verder op gang brengen van de vergunningverlening.

- In de brief komen vervolgens de volgende elementen aan bod:
  - ✓ de doelen en de kaders van de gecombineerde aanpak. Hierin speelt de gebiedsgerichte aanpak een cruciale rol, waarbij de onontkoombaarheid ervan wordt benadrukt. Als de gebiedsgerichte aanpak niet voldoende oplevert, dan zal MNenS op enig moment ingrijpen; en in sommige gevallen is ook onteigening een instrument dat zal worden ingezet.
  - ✓ de middelen en instrumenten die hierbij worden ingezet.
    Middelen: het stikstoffonds, dat volgens het CA specifiek bedoeld is voor het realiseren van de doelstellingen op het vlak van natuur, stikstof, water en klimaat (landbouw en landgebruik), en de daarvoor benodigde transitie in de landbouw en het landelijk gebied.
    Maatregelenpakket dat nodig is om de doelen te realiseren zal bestaan uit een mix van (landelijke) bronmaatregelen en gebiedsgerichte maatregelen.
    Via *monitoring, evaluatie en bijsturing* moet worden geborgd dat er tijdig wordt bijgestuurd als de gebiedsgerichte aanpak en de maatregelen onvoldoende opleveren.
  - ✓ Ruimte voor ontwikkeling, toestemmingsverlening en legalisatie
    Gezien de slechte staat van de natuur, en ook door een aantal recente gerechtelijke uitspraken, is de ruimte voor maatschappelijke en economische ontwikkelingen op korte termijn zeer beperkt.
    In de brief wordt een aantal stappen aangekondigd, die moeten zorgen voor de juridische houdbaarheid van de toestemmingsverlening en de legalisatie van de PAS-melders. Het betreft o.a. het juridisch houdbaar 'regelen' van intern en extern salderen en de inzet van latente ruimte. In dit kader wordt in de brief ook aangekondigd dat de snelheidsverlaging niet langer kan worden ingezet voor vergunningverlening, gezien het onzekere stikstofreductie-effect ervan. De maatregel is nog wel nodig voor natuurherstel en –behoud.
  - ✓ De aanpak wordt vastgelegd in programma's en wetgeving
    Dit betreffen onder andere de Wet stikstof en natuur, het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG), het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering en het Beleidsprogramma Klimaat en Energie.
  - ✓ Versnelling en intensivering op korte termijn
    Om op korte termijn nog enige ruimte te creëren, wil MNenS via 2 sporen kijken naar versnelling en intensivering: (i) middels een uitvraag bij provincies om concrete projecten te versnellen en (ii) inventariseren van de mogelijkheden om bestaande landelijke regelingen te intensiveren (bv. door het aantrekkelijker maken van regelingen en het versneld aankopen van piekbelasters).

Secretariaat Ministerraad
Ministerie van Algemene Zaken

Aan de minister-president

Secretaris Ministerraad
Binnenhof 19
2513 AA Den Haag
Postbus 20001
2500 EA Den Haag
www.minaz.nl
Contactpersoon

notitie

MINISTERRAAD
1 april 2022

Datum
28 maart 2022
Onze referentie
Auteur
ie aan

d. RFL

1. Hoofdlijnen van de gecombineerde aanpak van natuur, water en klimaat in het landelijk gebied en van het bredere stikstofbeleid (Brief van de minister voor Natuur en Stikstof)

Advies:

- **U kunt de minister voor N&S vragen naar haar voorstel voor een goede landing van de stikstofaanpak.**
  De stikstofcrisis heeft effect op veel beleidsterreinen. Mogelijk worden daarom meerdere bewindspersonen op de aanpak aangesproken. U kunt de collega's wijzen op het belang om als kabinet hierover met één mond te spreken.
- **Op hoofdlijnen ziet de stikstofaanpak er als volgt uit:**
  - Met de aanpak wordt in samenhang het stikstofvraagstuk, het herstel en de instandhouding van de natuur en de opgaven op het gebied van klimaat en waterkwaliteit opgepakt.

- Vanwege de huidige staat van de natuur is de stikstofruimte voor maatschappelijke en economische activiteiten op korte termijn beperkt.
- Er ontstaat op termijn weer ruimte met deze aanpak, omdat die onontkoombaar is en juridisch verankerd wordt, en daarmee leidt tot het realiseren van de doelen.
- De aanpak bestaat uit generieke beleid (bronmaatregelen en het gericht opkopen van piekbelasters) en gebiedsgerichte maatregelen, die provincies vastleggen in integrale gebiedsplannen.
- Startpunt zijn aantrekkelijke vrijwillige regelingen. Indien resultaten achterblijven pakt het Rijk regie met verplichtende instrumenten (zoals onteigening) of via ingrijpen in gebiedsprocessen.
- Om 2022 en 2023 geen verloren jaren te laten zijn worden maatregelen versneld en/of geïntensiveerd. Bijvoorbeeld door het versneld aankopen van piekbelasters en grond en door met provincies concrete projecten en voorstellen te inventariseren vooruitlopend op de gebiedsplannen.
- Hiermee wordt een vliegende start gemaakt met de vervolgaanpak.

Toelichting:

- De Kamerbrief schetst de hoofdlijnen van de gecombineerde aanpak van natuur, water en klimaat in het landelijk gebied, en van het bredere stikstofbeleid.
- De brief geeft aan wat het vorige kabinet al in gang heeft gezet:
  - Maatregelen (verlaging maximumsnelheid, warme sanering varkenshouderij) specifiek gericht op het realiseren van stikstofruimte voor 75.000 woningen en 7 MIRT-projecten (er zijn inmiddels al 33.000 woningen gebouwd).
  - Structurele aanpak stikstof gericht op het verminderen van de uitstoot en neerslag van stikstof, natuurherstel en het verder op gang brengen van de vergunningverlening.
- In de brief komen de volgende elementen aan bod:
  - de doelen en de kaders van de gecombineerde aanpak. Hierin speelt de gebiedsgerichte aanpak een cruciale rol, waarbij de onontkoombaarheid ervan wordt benadrukt. Als de gebiedsgerichte aanpak niet voldoende oplevert, dan zal MNenS op enig moment ingrijpen; en in sommige gevallen is ook onteigening een instrument dat zal worden ingezet.
  - de middelen en instrumenten die hierbij worden ingezet.
    Middelen: het stikstoffonds, dat volgens het CA specifiek bedoeld is voor het realiseren van de doelstellingen op het vlak van natuur, stikstof, water en klimaat (landbouw en landgebruik), en de daarvoor benodigde transitie in de landbouw en het landelijk gebied.
    Maatregelenpakket dat nodig is om de doelen te realiseren zal bestaan uit een mix van (landelijke) bronmaatregelen en gebiedsgerichte maatregelen.
    Via *monitoring, evaluatie en bijsturing* moet worden geborgd dat er

tijdig wordt bijgestuurd als de gebiedsgerichte aanpak en de maatregelen onvoldoende opleveren.

- Ruimte voor ontwikkeling, toestemmingsverlening en legalisatie
  Gezien de slechte staat van de natuur, en ook door een aantal recente gerechtelijke uitspraken, is de ruimte voor maatschappelijke en economische ontwikkelingen op korte termijn zeer beperkt.
  In de brief wordt een aantal stappen aangekondigd, die moeten zorgen voor de juridische houdbaarheid van de toestemmingsverlening en de legalisatie van de PAS-melders. Het betreft o.a. het juridisch houdbaar 'regelen' van intern en extern salderen en de inzet van latente ruimte.
  In dit kader wordt in de brief ook aangekondigd dat de snelheidsverlaging niet langer kan worden ingezet voor vergunningverlening, gezien het onzekere stikstofreductie-effect ervan. De maatregel is nog wel nodig voor natuurherstel en -behoud.
- De aanpak wordt vastgelegd in programma's en wetgeving
  Dit betreffen onder andere de Wet stikstof en natuur, het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG), het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering en het Beleidsprogramma Klimaat en Energie.
- Versnelling en intensivering op korte termijn
  Om op korte termijn nog enige ruimte te creëren, wil MNenS via 2 sporen kijken naar versnelling en intensivering: (i) middels een uitvraag bij provincies om concrete projecten te versnellen en (ii) inventariseren van de mogelijkheden om bestaande landelijke regelingen te intensiveren (bv. door het aantrekkelijker maken van regelingen en het versneld aankopen van piekbelasters).

Kabinet Minister-President
Ministerie van Algemene Zaken

Aan de Minister-President

Kabinet Minister-President
Contactpersoon

Datum
2 juni 2022
Onze referentie

Auteur

Kopie aan

notitie

Geannoteerde agenda RFL dinsdag 7 juni 2022 om 11:00 uur in de Trêveszaal

Lijnparaaf | Medeparaaf

5. Startnotitie Nationaal Programma Landelijk gebied (NPLG)

Advies:

- **Bespreken, het voorstel vraagt politieke weging.**
- **U kunt MN&S vragen een toelichting te geven en ook in te gaan op de politieke sondering.**
- **In de oplegger stelt MN&S voor om in de RFL expliciet stil te staan bij 2 punten:**
  1. **Het voorstel om bij de verdeling van stikstofreductie 40 kton NH3 reductie als uitgangspunt te nemen (inclusief spelregels en momenten voor bijsturing).**
  2. **Het opnemen in de aanbiedingsbrief van het voornemen om richtinggevende sectordoelen vast te gaan stellen voor industrie en mobiliteit, en daaromtrent een aantal afspraken te maken.**

- **U wordt geadviseerd een rondje te maken en bewindspersonen te vragen (i) om in te gaan op de 2 punten uit de oplegger en (ii) overige opmerkingen te maken.**

- U wordt geadviseerd om:
  - **indien de bespreking daartoe aanleiding geeft, MN&S te vragen de brief aan te passen. t.b.v. de MR van 10 juni.**

Toelichting

- De startnotitie voor NPLG geeft een aanzet voor de uitwerking van de kerndoelen natuur (inclusief de stikstofaanpak), water en klimaat tot regionale doelen, met o.a.. de relatie met de (verduurzaming van de) landbouw. Provincies hebben dit nodig voor het kunnen opstellen van de brede provinciale gebiedsprogramma's. De startnotitie NPLG beschrijft ook hoe de komende tijd door overheden en maatschappelijke partijen zal worden samengewerkt in de verdere uitwerking.
- Belangrijk onderdeel van de startnotitie zijn de richtinggevende stikstofreductiedoelen, die in overleg met de provincie (o.b.v. berekeningen van het RVM) per soort gebied zijn vastgesteld. Deze moeten borgen dat de stikstofdoelstelling uit het CA (in 2030 74% van het areaal onder de KDW) wordt gerealiseerd. In de Startnotitie is dit opgenomen met een kaartbeeld, waarbij voor sommige gebieden (rondom natuurgebieden) forse reductiepercentages nodig zijn (80-100%). De verwachting is dat dit met name bij de landbouwsector op weerstand zal stuiten.
- Ad 1. Voor het berekenen van de gebiedsdoelen is 40 kton emissiereductie als uitgangspunt genomen. In de RIVM-berekeningen leidt dit tot 82,5% van het stikstofgevoelige areaal onder de KDW. Advies is om wel uit te gaan van deze 'overshoot' (vergelijkbaar met de klimaataanpak), vanwege (i) de onzekerheidsmarges van de modelberekeningen, (ii) het feit dat maatregelen in praktijk (veel) minder opleveren dan gedacht.
- Ad 2. MN&S hecht eraan nu al aan te kondigen dat ook voor industrie en mobiliteit begin 2023 richtinggevende stikstofreductiedoelen worden vastgesteld. Hiermee wordt invulling gegeven aan de passage uit het CA dat alle sectoren een 'evenredige bijdrage' moeten leveren. Bovendien voorkomt dit de beeldvorming dat alleen voor de landbouw stikstofdoelen worden geformuleerd. MN&S benadrukt in de oplegger dat de richtinggevende doelen worden gebaseerd op bestaand en voorgenomen beleid en voor de industrie en mobiliteit dus niet tot een extra opgave leiden

Kabinet Minister-President
Ministerie van Algemene Zaken

Aan de Minister-President

Kabinet Minister-President
Contactpersoon

Datum
10 juni 2022
Onze referentie

Auteur

Kopie aan

notitie

t.b.v. MR 10 juni 2022 Kamerbrief 'Perspectieven voor agrarische ondernemers'.

Lijnparaaf | Medeparaaf

Agendapunt 13 b. Conclusies RFL

Kamerbrief 'Perspectieven voor agrarische ondernemers'

Advies:
- **Instemmen**
- **U kunt MLNV vragen om kort terugkoppeling te geven van het overleg met de coalitie, dat nog heeft plaatsgevonden over de gewijzigde brief.**
- **Interdepartementaal (ambtelijk) er is er overeenstemming over de brief. U kunt vragen of bewindspersonen nog zwaarwegende opmerkingen hebben.**

Toelichting
- De brief is n.a.v. bespreking in de RFL aangepast:
  - De toon en sfeer van deze Perspectiefbrief en NPLG is meer in overeenstemming met elkaar gebracht. Beide brieven hebben een vergelijkbare inleiding gekregen, waarin de onontkoombaarheid van de opgaven wordt benadrukt, hetgeen leidt tot ingrijpende aanpassingen in (o.a.) de agrarische sector,
  - Voor definities kringlooplandbouw, grondgebondenheid en derogatie is duidelijker (met data) aangegeven wat de Kamer wanneer kan verwachten met betrekking tot uitwerking.

<u>Kamerbrief en Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied</u>
Advies:

- **Instemmen**

- **Interdepartementaal (ambtelijk) er is er overeenstemming over de brief U kunt vragen of bewindspersonen nog zwaarwegende opmerkingen hebben.**

Toelichting

- De brief is n.a.v. bespreking in de RFL aangepast:
  - Toon en sfeer van de Kamerbrief NPLG en de Perspectiefbrief Landbouw is meer in overeenstemming met elkaar gebracht. Zoals gezegd hebben beide brieven een vergelijkbare inleiding gekregen.
  - Er heeft afstemming plaatsgevonden met PBL en de verschillende opmerkingen uit de RFL zijn verwerkt